

WORLD STAGE DESIGN 2017

Voor de vorm naar Taipei

Hoe stel je theatervormgeving ten toon? Makkelijk blijkt het niet, maar soms lukt het wonderwel – en talent schijnt sowieso overal dwars doorheen. Op de World Stage Design in Taipei doet Jorg Schellekens inspirerende ontdekkingen. | TEKST: JORG SCHELLEKENS |

Afgelopen juli vond in Taiwan de vierde editie van de World Stage Design plaats, de vierjaarlijkse wereldtentoonstelling voor theatervormgeving. Na de editie in Cardiff in 2013 was het nu de beurt aan Taipei, met de National University for the Arts als centrum van de activiteiten. De World Stage Design (WSD) vindt plaats in de jaren tussen de edities van de Praagse Quadriënale (PQ). Net als in Praag is een grote expositie het belangrijkste onderdeel. Maar waar de PQ werkt met presentaties per land, kunnen voor de WSD individuele ontwerpers inzendingen doen, waaruit vervolgens een selectie wordt gemaakt.

Deel zonder geheel

Naast ontwerpen voor decor, licht, geluid, kostuum, projectie & multimedia zijn er ook nog de categorieën *performance design* en *space design*. Performance design is voor ontwerpen waarbij meerdere disciplines door één ontwerper gecombineerd worden,

terwijl *space design* bedoeld is voor de ontwerpen buiten de conventionele theaterruimtes, zoals locatietheater. Hoe je theatervormgeving het best kunt exposeren blijft een interessant vraagstuk. Het gaat om ontwerp, dus het staat ten dienste van een groter geheel dat hier niet te zien is. Het vluchtige, eenmalige karakter van theater maakt bovendien dat foto's of video niet meer dan een indruk geven van wat iets geweest zou kunnen zijn. In Praag zie je dat veel landen daarom het exposeren van werk voor voorstellingen helemaal hebben losgelaten en nieuwe installaties of performances presenteren, gemaakt vanuit een scenografisch idee. In het format van de WSD is dit lastiger, ook door de strenge indeling in categorieën en de eis dat een voorstelling daadwerkelijk moet zijn uitgevoerd. Daarbij wordt er geëxposeerd op identieke witte panelen. Hier wordt op vele manieren – al dan niet letterlijk – doorheen gebroken met maquettes, paspoppen, tablets

met koptelefoons en dat soort zaken. Maar de basis is voor iedereen dezelfde vorm.

Bijzonder minimalisme

De tentoonstelling is verdeeld in een afdeling voor *emerging designers* (niet langer dan 4 jaar afgestudeerd) en professionals. De eerste categorie levert het interessantste werk. Bij de professionals is de kwaliteit weliswaar hoog, maar het grootste deel is werk voor de schouwburgen. Groot en indrukwekkend, technisch goed afgewerkt, maar als je er veel van naast elkaar ziet is het moeilijk om iets te vinden wat er echt uitspringt.

Natuurlijk vallen er dingen op, zoals de minimalistische stijl van veel Aziatische ontwerpen: slechts een paar eenvoudige elementen op toneel, op grote schaal en zonder franje. Een bijzonder staaltje minimalisme treffen we bij *I hate therefore I marry* uit Hong Kong. Decorontwerper Ewing Chan Yau-Wing overleed tijdens het maak-

De Nederlandse Daphne Karstens won met haar kostuum voor de performance *Ping* in Taipei een tweede prijs. De worsteling van een personage dat uit haar lichaam treedt, verbeeldt ze onder meer met een grote wolk rook die uit het kostuum komt.

FOTO: ALEX TRAYLEN

proces. De rest van het artistieke team besloot om het toneel leeg te laten. Het uitgebreide lichtontwerp voor dit lege toneel wordt in Taipei getoond. Opvallend aan het Amerikaanse werk is dat het erg illustratief oogt, met veel letterlijke elementen. Bij de Aziatische vormgevers is het als westerling soms

naar Uta Gruber-Bahler uit Duitsland, die rococoschilderijen uit een restauratiewerkplaats langzaam tot leven laat komen. De Chinese Wen Bao Quin wint een eerste prijs voor haar operakostuums, waarop ze met inkschilderingen en borduurwerk de personages aan het heden linkt. Bij de

Er wordt geëxposeerd op identieke witte panelen, al wordt hier op vele manieren – al dan niet letterlijk – doorheen gebroken

moeilijk in te schatten hoe conceptueel bepaalde ontwerpen zijn. Je kent de context van het repertoire niet en de verklarende teksten zijn in nogal cryptisch Engels opgesteld.

Rokend kostuum

De getoonde ontwerpen zijn al een selectie, maar er worden ook nog prijzen toegekend, in alle categorieën. De eerste prijs voor decorontwerp gaat

emerging designers is er een tweede prijs voor een kostuum van de Nederlandse ontwerper Daphne Karstens. Haar afstudeerwerk is een performance, naar aanleiding van het korte verhaal *Ping* van Samuel Beckett. De worsteling van een personage dat uit haar fysieke lichaam treedt, geeft ze vorm met een cocon van witte draden en een grote hoeveelheid rook afkomstig uit het kostuum zelf. >>

De categorie lichtontwerp heeft geen deelnemers uit ons land maar met Henk van der Geest wel een Nederlands jurylid. Opvallend is dat bijna alle prijzen naar Taiwanese ontwerpers gaan en dat Azië sowieso goed vertegenwoordigd is in deze discipline. Van der Geest: "De Aziatische ontwerpers hebben een geweldige manier van presenteren. Ze weten het goed te verkopen. De jury heeft de voorstellingen zelf natuurlijk

nen die kunnen bewegen omdat ze op de treintjes van een modelspoorbaan zijn gemonteerd. Zijn presentatie – met verrijdbaar treintje – valt op en maakt zijn idee letterlijk tastbaar.

Wereldwijd verkrijgbaar

Er zijn drie kleine exposities over kostuums, architectuur en technische innovatie. Bij dit laatste moet je denken aan de internationale versie van de

Decorontwerp van Fang Ni voor Lady Macbeth. Het minimalisme van veel Aziatische ontwerpers valt op: slechts een paar eenvoudige elementen op toneel, op grote schaal en zonder franje.

FOTO: JORG SCHELLEKENS

'De Aziatische ontwerpers hebben een geweldige manier van presenteren'

niet gezien, dus we gaan puur af op wat we op de tentoonstelling zien. Wat ik zag, was heel goed." Als bijzonder maar niet prijswinnend ontwerp noemt hij *Choices* van de Taiwanese lichtontwerper Ting-Tsung Ho. Hij gebruikt voor een dansvoorstelling kleine lichtbron-

Willem Jantje-prijs. Een idee dat het werk op toneel eenvoudiger maakt, te realiseren met eenvoudige, overal verkrijgbare middelen.

Bij het winnende idee is de basis een Jansjö-lampje van IKEA, in tijden van globalisering wereldwijd verkrijgbaar.

Het is vanwege het zwanenhalsmodel en de lage prijs een populaire lichtbron om te gebruiken bij de regieplaats van de techniek. Maar het lampje verandert vaak in een kleverige bende als er een kleurfilter aan wordt geplakt om het minder opvallend te maken in een donkere zaal. De Belg Joris Thiry bedacht een systeem met een stuk binnenband van een fiets dat het kleurfilter op zijn plaats houdt. Het benodigde filter kan zelfs uit een filterboekje geknipt worden en er is veel minder kans op leklicht dan voorheen. Niet prijswinnend maar wel opvallend is de Vomitron, een Canadese uitvinding om iemand op toneel overtuigend te laten kotsen.

Geluiden uit de keuken

Ik was op de WSD omdat een stuk van mij was geselecteerd voor de Sound Kitchen. Net als de andere deelnemers stond ik voor de uitdaging om een geluidsbijdrage zo goed mogelijk tot zijn recht te laten komen.

Geluidsontwerp is goed vertegenwoordigd op de World Stage Design – vooral binnen Scenofest. Ook voor geluid geldt dat het lastig te exposeren is. Een luisterpaal met een koptelefoon in een drukke expositieruimte is verre van ideaal om over te brengen waar het om gaat. Zeker bij ontwerpen waarbij niet het geluidsmateriaal, maar juist de manier waarop iets te horen is of gemaakt wordt het belangrijkste is. Op de PQ in 2011 vond de Britse geluidsontwerper Steven Brown hier een antwoord op, met een programma onder de naam Sound Kitchen. In een aparte

ruimte met een uitgebreide set luidsprekers biedt dit, zoals de naam al suggereert, een kijkje in de keuken van de geluidsontwerper. De presentaties worden door een team van curatoren geselecteerd uit inzendingen van over de hele wereld en duren ongeveer een kwartier. Het karakter is sterk verschillend, zo valt me ook hier weer op: van een presentatie van een onderzoek op het gebied van geluid tot een autonoom concert – en alles daartussenin. Steven Brown

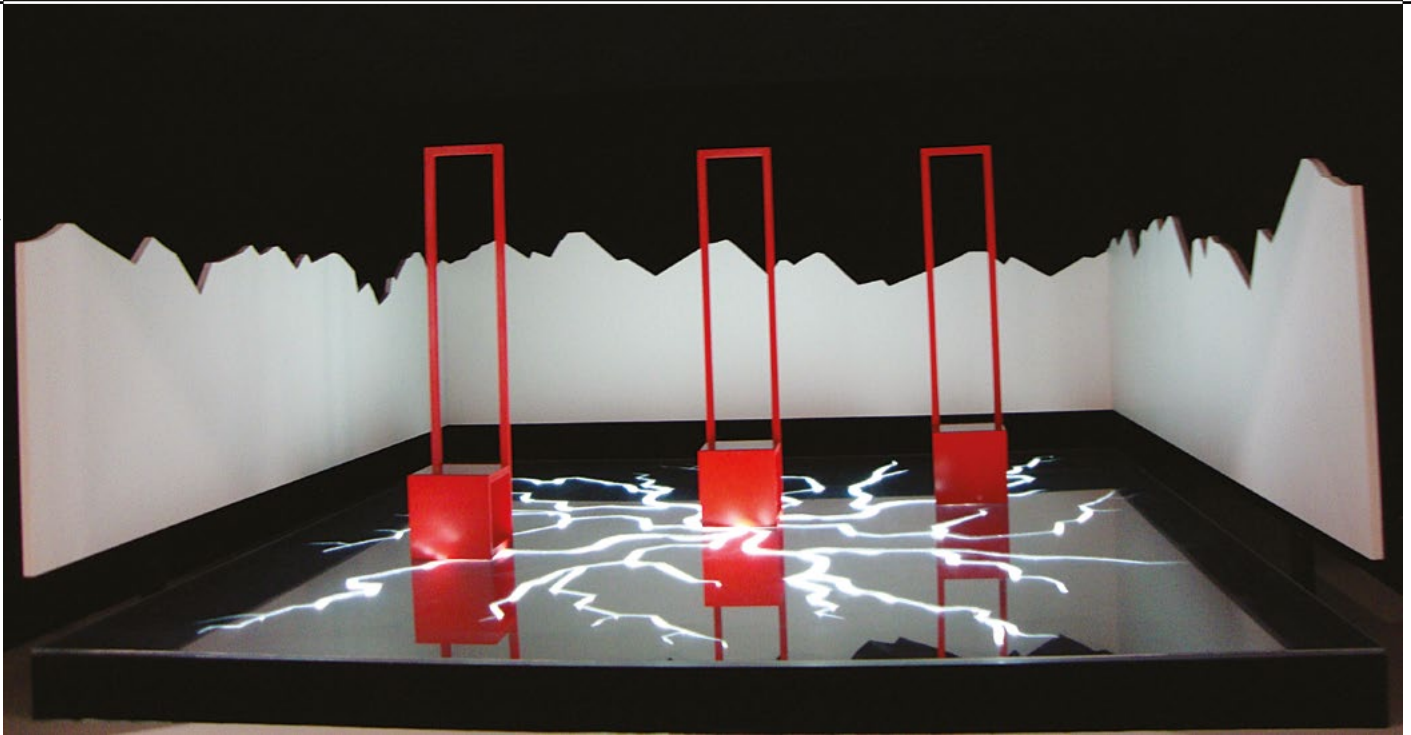
overleed in 2013, maar zijn concept leeft voort en is nu al aan een derde editie toe.

Ontwerpers onder elkaar

Er heerst in de Sound Kitchen een ontspannen, open sfeer. Voor de meeste ontwerpers geldt dat dit bij uitstek een gelegenheid is om collega's te ontmoeten en te spreken over het vak, wat in de dagelijkse praktijk vaak moeilijk is. Er is nu eenmaal vaak maar één ontwerper per productie en op première zijn de gesprekken noodgedwongen vaak kort en bondig. Het publiek bestaat hier vooral uit andere ontwerpers en niet uit potentiële opdrachtgevers, waardoor je hier heel andere presentaties krijgt dan bijvoorbeeld voorafgaand aan een productie, waar je andere disciplines wil overtuigen van jouw concept. De belangrijkste motivatie om hiernaartoe

Jorg Schellekens in actie in de Sound Kitchen.

De architectuurtentoonstelling is het resultaat van een prijsvraag voor een tijdelijk theater in een in onbruik geraakt stadion in Hsinchu City in Taiwan. De

kleine kostuumtentoonstelling staat los van het hoofdprogramma en biedt een inkijkje in een aantal exposities van het Bakhrushin Theater Museum in

Moskou. Er is fraai werk te zien maar helaas enkel op foto's en tekeningen.

Armaturen in de hoofdrol

Naast de tentoonstellingen is er een uitgebreid programma onder de naam *Scenofest*, een titel die ook op de PQ wordt gebruikt voor een festival rond scenografie in de breedste zin van het woord. Er zijn onder meer voorstellingen, presentaties en workshops. De voorstellingen zijn talrijk en komen van over de hele wereld, maar de selectiecriteria zijn enigszins onduidelijk. Van sommige technisch intensieve voorstellingen snap je direct wat ze hier doen. Maar bij een Afrikaans dans- en percussieconcert blijft het ondanks de theatrale inslag gissen waarom precies dit hier gepresenteerd wordt. Een aantal voorstellingen werkt praktisch zonder acteurs, maar bijvoorbeeld met een groot doek in katrollen, bij *Shape performance for rope, cloth and pulleys*, of met klassieke theaterarmaturen met halogeonlampen, bij *Flimmerskotom*. En zo speelt in Taipei soms ook de theatertechniek een hoofdrol. <<

De catalogus van de tentoonstelling is integraal online door te bladeren. Ga naar wsd2017.com en selecteer onder 'Exhibition' de optie 'WSD2017'.

te komen is voor praktisch iedereen een oprechte interesse in geluid en het delen van werk.

Van webcams tot de NASA

Zo is er werk te horen van de Australiër Roger Mills, die het internet afstruinde naar openbare webcams die niet alleen beeld maar ook geluid streamen. Hij geeft een kort elektronisch concert, waarin een aantal van deze livestreams verwerkt zijn. De eveneens Australische Roger Alsop deed onderzoek naar het gebruik van de laptop als fysiek instrument. Hij nodigt de aanwezigen uit om te spelen met het resultaat: laptops voorzien van een kleine condensator-microfoon die feedback kan veroorzaken door interne speakers, afhankelijk van de positie van je handen. En de Amerikanen Erik T. Lawson en Joe Pino spelen een elektronisch stuk gebaseerd op de eerste maanlanding,

waarbij ze onder meer gebruikmaken van materiaal uit het openbaar toegankelijke deel van het archief van de NASA. Mijn eigen bijdrage is een nieuw stuk, gebaseerd op een eerder geluidsontwerp van mij voor een jeugddansvoorstelling van afgelopen seizoen. Omdat er geen voorstelling bij te zien is, zocht ik naar een manier om er meer van te maken dan het simpelweg afspelen van materiaal met wat uitleg over de context. In het origineel gebruikte ik samples van attributen uit gymzalen (waar het stuk veel speelde), maar voor de Sound Kitchen koos ik ervoor om een aantal rekwisieten live te samplen en te combineren met bestaand materiaal. Als vorm werkte dit goed, afgaande op de reacties ook omdat het live karakter duidelijker werd dan bij presentaties waar enkel iemand achter een laptop te zien was.